

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ

Профессор С.М. Жақыповтың
туғанына 65-жыл толуына арналған
«ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН»
атты Халықаралық ғылыми конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
международной научной конференции
«СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИИ:
ОТ ИСТОКОВ К СОВРЕМЕННОСТИ»,
посвященной 65-летию со дня рождения
профессора С.М. Джакупова

MATERIALS
of International Scientific Conference
"CONTEMPORARY ISSUES OF PSYCHOLOGY:
FROM THE BEGINNINGS TO MODERNITY",
dedicated to the 65th anniversary of
Professor S.M. Dzhakupov

Алматы
29 сәуір 2015 ж.

УДК 159.9(063)
ББК 88.3
П 82

Ұйымдастыру алкасы:

Төраға:

Мұтанов Ғ.М., техника ғылымдарының докторы, профессор, академик, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ректоры

Төраға орынбасарлары:

Бүркітбаев М.М., химия ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ бірінші проректоры

Рамазанов Т.С., физика-математика ғылымдарының докторы, профессор әл-Фараби атындағы ҚазҰУ ғылыми жұмыс жөніндегі проректоры

Ахмед-Заки Д.Ж., физика-математика ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ оқу жұмысы жөніндегі проректоры

Джаманбалаева Ш.Е., әлеуметтану ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ әлеуметтік даму жөніндегі проректоры

Масалимова А.Р., философия ғылымдарының докторы, профессор, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ философия және саясаттану факультетінің деканы

Қылышбаева Б.Н., философия ғылымдарының кандидаты, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ философия және саясаттану факультетінің деканының ғылыми-инновациялық жұмыс және халықаралық байланыс жөніндегі орынбасары

Қалымбетова Э.К., психология ғылымдарының кандидаты, доцент, жалпы және этникалық психология кафедрасының меңгерушісі

П 82 ПРОФЕССОР С.М. ЖАҚЫПОВТЫҢ ТУҒАНЫНА 65-ЖЫЛ ТОЛУЫНА АРНАЛҒАН «ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ МАТЕРИАЛДАРЫ/ Алматы – 2015.-315 б.

ISBN 978-601-7795-14-6

УДК 159.9(063)
ББК 88.3

Ұйымдастыру алкасының мүшелері:

Жұрықбаев Қ.Б., пед.ғ.д., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры
Жұбаназарова Н.С., психол.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының доценті, оқу-әдістемелік және тәрбие жұмысы жөніндегі кафедра меңгерушісінің орынбасары

Баймолдина Л.О., PhD, жалпы және этникалық психология кафедрасының аға оқытушысы, ғылыми-инновациялық жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі кафедра меңгерушісінің орынбасары

Түркіпен-ұлы Ж. пед.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Ким А.М., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Дүйсенбеков Д.Д., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры м.а.

Бердібаева С.К., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Аймағанбетова О.Х., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Ахтаева Н.С., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Токсанбаева Н.К., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессоры

Ташимова Ф.С., психол.ғ.д., жалпы және этникалық психология кафедрасының профессор м.а.

Кабакова М.П., психол.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының доценті

Құдайбергенова С.К., психол.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының доценті м.а.

Құнанбаева М.Н., психол.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының доценті м.а.

Сейтігуір Ж.С., психол.ғ.к., жалпы және этникалық психология кафедрасының доценті м.а.

Толегенова А.А., PhD доктор, жалпы және этникалық психология кафедрасының доцент м.а.

Камзанова А.Т., PhD доктор, жалпы және этникалық психология кафедрасының доцент м.а.

Жолдасова М.К., PhD доктор, жалпы және этникалық психология кафедрасының доцент м.а.

Лиясова А.А., жалпы және этникалық психология кафедрасының аға оқытушысы

Адилова Э.Т., жалпы және этникалық психология кафедрасының оқытушысы

ISBN 978-601-7795-14-6

© ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ
ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ, 2015
© ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ
ФАКУЛЬТЕТІ, 2015

ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН

<i>Құдайбергенова С.К., Садықова Н.М.</i> ТҰЛҒАНЫҢ ӨЗІНДІК АНЫҚТАУЫ ӘЛЕУМЕТТЕНУДІҢ ӨРІСІНДЕ.....	150
<i>Мадалиева З.Б., Бейсеубаева Р.А.</i> ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ПРОЯВЛЕНИЯ ПОТРЕБНОСТНО-МОТИВАЦИОННОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ ПРИ КОМПЬЮТЕРНОЙ АДДИКЦИИ.....	154
<i>Мандыкаева А.Р., Байсарина С.С., Садембай Н.А.</i> ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ БАЛАЛАР ҮЙІНДЕГІ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ ЖАҒДАЙЛАРЫ.....	157
<i>Мандыкаева А.Р., Оңайғалиева А.Р., Давлетова Ш.</i> АТА-АНА МЕН ЖЕТКІНШЕК АРАСЫНДАҒЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	162
<i>Надырбекова Э.А., Аманулла А., Қожанова А.</i> БАЛАЛАРДАҒЫ АГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ КӨРІНУІНЕ ӨСЕР ЕТЕТІН ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЛАР.....	166
<i>Надырбекова Э.А., Қожанова А., Аманулла А.</i> ТОЛЫҚ ЕМЕС ОТБАСЫДАН ШЫҚҚАН ЖЕТКІНШЕКТЕРДІҢ АГРЕССИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ. <i>Надырбекова Э.А., Молдабек Г., Керімбекова Г.</i> ИНТЕРНЕТКЕ ТӘУЕЛДІЛІК ТАНЫТАТЫН ЖАСӨСПІРІМДЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНА ӨСЕРІ.....	170
<i>Наурызбаева А.Д., Жолдасова М.К.</i> ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТА ЗЕЙІН ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	174
<i>Өскенбай Ф.С., Қалымбетова Э.К., Төлегенова А.А., Ман С.Сунг, Баймолдина Л.О.</i> КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРҒА ТӘУЕЛДІЛІКТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	178
<i>Пахратдинова Б.У., Жұбаназарова Н.С.</i> СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТЕНУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ЭМОЦИЈАЛЫҚ КҰЗІРЕТТІЛІКТЕРДІҢ ДАМУЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	181
<i>Рәтіпбек Е.Н., Талдыбекова Ә.А.</i> ТҰЛҒАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ОРТАҒА БЕЙІМДЕЛУІНЕ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫҢ ЫҚПАЛЫ	185
<i>Сабыржанқызы Ж., Алдажарова М.А.</i> ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКОВ С ДЕЗАДАПТИВНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ.....	187
<i>Сарсенбаева Б.Г., Махметова Н.К., Рахымжанова А.Б.</i> ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ СТУДЕНТОВ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ.....	190
<i>Сахиева Ф.А., Беркімбай Р.М., Токтарбай А.С.</i> ИЗУЧЕНИЕ РОЛИ СОЦИАЛЬНОГО ОПЫТА ПРОЖИВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН КАК ФАКТОРА ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ У НЕМЦЕВ- ПЕРЕСЕЛЕНЦЕВ.....	193
<i>Слаибекова Г.К., Кабакова М.П., Ман С.Сунг</i> ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ПОСТТРАВМАТИЧЕСКИЙ РОСТ.....	204
<i>Сулейменов С.А.</i> СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ОСУЖДЕННЫХ В ПЕНИТЕНЦИАРНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ.....	207
<i>Тилеубаева М.С., Қалымбетова Э.К., Кабакова М.П.</i> М. МАҚАТАЕВТЫҢ ПЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ДАРЫНДЫЛЫҚ ФЕНОМЕНІНІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН СИПАТЫ.....	210
<i>Токсанбаева Н.К., Жумадилова А., Жасұзақова С., Тұрғынбек Г.</i> ҚАЗАҚ ОТБАСЫНДАҒЫ ТӘРБИЕЛЕУ СТИЛІ МЕН ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ МІНЕЗ- ҚҰЛЫҚ АКЦЕНТУАЦИЯСЫНЫҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ	215
<i>Төлегенова А.А., Джақұпов М.С.</i> К ВОПРОСУ ОБ ЭМОЦИОНАЛЬНОСТИ В СТРУКТУРЕ ЛИЧНОСТИ.....	219
<i>Турсунжолжидина Г.С.</i> СУИЦИДАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА.....	224

The article consists psychological features of internet addicted teenagers. There are defined main descriptions and made forecast.

*А.Д. Наурызбаева
М.К. Жолдасова*

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТА ЗЕЙІН ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Адамның өмірдегі іс-әрекеті, қарым-қатынасы, мақсат-мүддесі зейініне тығыз байланысты. Жоғары сынып оқушыларының қарым-қатынас үрдісіндегі зейін қасиеттерінің жоғарғы деңгейде болуы оқуда, еңбекте, қоғамдық өмірде белсенділігін дамыту жолдарын ашуға мүмкіндік береді.

Қарым-қатынас адамдардың өзара әрекеттестік және өзара қатынас жасаудың ерекше формасы. Сонымен қатар, қарым-қатынас адам өмірінің рухани және материалдық формаларының сан алуандығын сипаттайды және тұлға өміріндегі ең маңызды қажеттілік болып табылады. Поляк психологы С. Мелибруда өз еңбегінде: «қарым-қатынастың маңыздылығы, біз демалып жүрген ауадан ешбір кем емес екендігі ешкімге құпия емес», - деп жазады.

Л.С. Выготский: «Адам басқа адамдармен айырылыста толыққанды дами алмайды және жағымды және жағымсыз ынталануы орталыққа әсер етіп, оны толықтырып отырады» деп тұжырымдайды. Сол себепті, адам өмірінде ерекше орынға жанұя, білім беру орындары және тағы басқа институттар кіреді [1].

Жеке тұлғаның барлық адамдық қасиеттері басқа адамдармен қарым-қатынас барысында туындайды. Білімді меңгеру, кәсіби даярлықтан өту және мамандық шеберлікті шыңдау қарым-қатынас барысында басқалардың тәжірибесін үйренудің нәтижесінде пайда болады. Оқушылардың қарым-қатынас мәселесінің әр түрлі аспектілерін Б.Г. Ананьев, Л.С. Выготский, А.Б. Добрович, Л.А. Петровская зерттеген.

Қарым-қатынас бірлескен іс-әрекеттегі қажеттіліктен туындаған адамдар арасында ақпарат алмасу, байланыс орнату және оны дамытудың күрделі процесі. Қарым-қатынас барысында адамның топтағы әрекет бірлігі қамтамасыз етіледі, танымдық әрекет негізінде адамның қасиеттері мен мінез-құлқы қалыптасады.

Қарым-қатынаста адамдар өзін көрсетеді, өзі үшін және басқалар үшін психологиялық қасиеттерін аша түседі. Адамдармен қарым-қатынаста адамның адамзаттық тәжірибені игеруі, қалыптасқан мораль, құндылықтар, білім мен іс-әрекет түрлерін игеруі, жеке адам және дара адам түрінде қалыптасуы іске асырылады. Яғни қарым-қатынас адамның психологиялық дамуының маңызды факторы, зейіннің қасиеттерімен тығыз байланысты.

Л.С. Выготский, Н.Ф. Добрынин, П.Я. Гальперин, А.Р. Лурия, И.В. Страхов зейінді адамның психикалық әрекетін ерікті реттеу функциясының бірі ретінде қарастырады [2-5]. С.Л. Кабыльницкая [6] зейін кез келген бақылау емес, ол тек бақылаудың автоматтырылған, жинақталған әрекеті деп пайымдады.

Ю.Б. Гипперейтер [7], А.Н. Леонтьевтің идеясын жалғастыра отырып, зейіннің өзіндік қасиеттері жоқ, олар «тек әрекеттің әртүрлі қасиеттері» [7, с. 63] деп көрсетті. Бұл тұжырымдамалар зейіннің әртүрлі қасиеттері мен жағдайларының көздің еріктік микроқимылымен байланысын зерттеу арқылы әрекеттік ықпалда нақтыланған. Сонымен «...көздің микроқимылында зейіннің қысым деңгейі, оның көру аймағында таралуы немесе шоғырлануы, оның жұмысының бірзіді «кванттары», әрекетке қосылу деңгейі, тапсырмадан шығу уақыты және т.б. бейнеленеді» [7, с. 176], - деп анықталды.

Зейінді психофизиологиялық зерттеудің негізі И.М. Сеченов, И.П. Павлов және т.б. [8; 9] классикалық еңбектерінен басталады. И.М. Сеченов [8, с. 64] зейіннің материалды негізі

ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН

сыртқы орта тітіркендіргіштерінің әсерінен орталық жүйке жүйесінде пайда болатын қозу мен тежелу процестерінің өзара әрекеті болып табылады деді. И.П. Павлов [9, с. 102] ерікті зейін негізінде бас ми қыртысының бір бөлігінде оптималды қозу жоғарыласа, кері индукция заңы бойынша бас ми қыртысының басқа бөлімдері тежеледі деген күрделі шартты-рефлекторлық механизм болатынын дәлелдеді.

А.А. Ухтомский [10.] бас ми қыртысында қозудың басым ошағын анықтайтын доминанта түсінігін енгізді. Қозу ошағынан өзгешелігі доминанта жоғары тұрақтылыққа ие. Ол қайта пайда болған қозу ошақтарын тепең қана қоймай, сонымен бірге олардың есебінен күшейеді. Алғашқы кезде зейін доминанта принципі бойынша рефлекстер ағымын ұйымдастыратын тұқымқуалаушылық жүйке механизмдері арқылы жүзеге асты.

Зейін туралы У. Джеймс былай деді: «Әрбір адам зейін не екенін біледі. Бұл ақыл-ой әрекеті арқылы бір уақытта объекттер немесе ойлар қатарын нақты және анық игерумен жүзеге асатын біржақтылық» (James, 1890). У. Джеймс [11] бойынша «зейін – бұл бір немесе бірнеше объектіні нақты және анық формада айда меңгеру. Бұл прогестің мәні – сананың шоғырлануы мен фокустануы. Зейін бір іспен тиімді айналысу үшін кейбір жағдайлардан алшақтатады. Зейін ұмытпақтық пен қараңғылық күйіне қарама-қайшы болып келеді». Зейін ағзаның өз кезегінде реакция беретін және келіп жатқан ақпараттардың ішінен мәнді стимулдарды бөліп алуға мүмкіндік береді. Сондықтан, зейін орталық жүйке жүйесінің жоғары деңгейлі ресурстарының мәнді бөлігімен бізге қажетті ақпараттарды өңдеуге көмектеседі.

Зейінді қазіргі заманғы зерттеулерде стимул жауабына ақпаратты өңдеу ресурстарын қысқа мерзімді мобилизациялау процесі негізінде зейіннің ағымды каналының шеңберінде тартуы, зейіннің бағдары деп атайды (orienting) (Ohman, Hamm and Hugdahl, 2000; Ohman, 1983) [12]. Е.Н. Соколов моделінде бұл зейіннің автоматты таңдамалы бағдары локалды бағдарлы реакциясы деп аталды (Соколов, [13, с. 64], Ohman, Hamm and Hugdahl, 2000 [12, с. 28]). Хилардтың эксперименттік зерттеуінде релевантты каналға автоматты қайта бағытталатын зейіннің ескерту сигналынан кейін берілетін стимулы ескерту сигналы берілмейтін стимулға қарағанда тез өңделеді. Қазіргі заманғы нейрокогнитивтік зерттеулерде мұндай локалды бағдарлы реакцияны экзогенді зейін, яғни сыртқы оқиғалардан пайда болған зейін деп атайды. Экзогенді зейін селективтіліктің жоғары деңгейін сипаттай отырып, сыртқы сенсорлық стимулдардың кейбір қасиеттерінің туа біткен ерекшелігін басқарады және пассивті процесс болып табылады.

Сонымен бірге, қазіргі когнитивтік нейробиологияда эндогенді зейін деп аталатын түрі де бар. Сыртқы стимулдардан автоматты түрде көрінетін экзогенді зейіннен эндогенді зейіннің айырмашылығы ағымды әрекеттегі субъект мінез-құлқының мақсатына байланысты болады. Сонымен, эндогенді зейін жұмысының экзогенді зейін жұмысынан басты айырмашылығы жүріс-тұрыстың саналы мақсатының болуы болып табылады, бұл мақсат субъектпен ерікті таңдалады, қойылған міндетті атқарады. Эндогенді зейінге екі модульді немесе зейіннің нейрожүйелерін жатқызады. Бұл қырағылық күйді қолдау (vigilance) және орындаушылық немесе қадағалаушылық зейін модулі (executive attention system). Қырағылық күйді қолдау жүйесінің жұмысы туралы түсінік 50-жылдары пайда болды және экраннан қандай да бір уақиғаны ұзақ уақыт аралығында күтуге мәжбүр авиациондық зерттеулердің жұмысын зерттеумен байланысты. Қырағылық күйді сүйемелдеу жалпы моторлық белсенділікті бәсеңдетсе және сыртқы ақпараттың белгілі бір ағымға сигнал/шу қатынасы түсуін жоғарылата отырып миды нақты бір стимулға реакция беруге дайындайды [14]. Бұл модульдің жұмысына базальді ганглия, таламустың интралиминарды ядро және неокортектің маңдай бөлігін қамтыған үлестірілген нейронды жүйе жауап береді [15].

Сонымен, зейін деп өзекті, тұрғалы маңызды белгілерді таңдауды, бөліп алуды айтамыз. Әдетте зейін деп сананың нақтылы объектіге бағытталғандығын айтамыз. Зейіннің объектісі ретінде сыртқы ортаның кез-келген заты немесе құбылысы, біздің іс-әрекетіміз және ойларымыз бола алады [1]. Зейін материалдық элементтің қандай да бір спецификалық формасы болып табылмайды, керісінше адамның маңызды психикалық іс - әрекетінің шарты,

ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН

оның мақсатқа бағыттылығы мен артықтығы ретінде алға басып, адам іс-әрекетінің өнімділігі мен жемісті ағымына себепші болады. Сонымен қатар адамның әртүрлі сенсорлық ақпаратты пайдалану мен қайта өңдеудің, қабылдаудың танымдылығымен қамтамасыз ететін, сондай-ақ адамдардың басқа адамдармен қарым-қатынасындағы іс-әрекеттің мақсатқа бағытталған және ұйымдастырылған танымдық психологиялық процесс.

Жоғарыда айтылған пікірлер бойынша зейінді қарым-қатынас процесіндегі маңызды компоненттердің бірі деп айтуға болады.

Жоғары сынып оқушылардың қарым-қатынас және оқу іс-әрекетінде зейіннің әр түрлері мен қасиеттері көрініс табады. Яғни, зейіннің шоғырлануы, тұрақтылығы, ауыспалығы, көлемі, бөлінуі барлығы оқушылардың күнделікті қатынасынан көрінеді. Мысалға келтіретін болсақ, оқушының белгілі бір оқу іс-әрекетін орындау барысында зейіннің тұрақтылығы мен шоғырлануы сырттан келген кедергі болса да өз әрекетін ары қарай жалғастыруына мүмкіндік береді. Ал зейіннің тұрақтылығы қабылдаудың ашықтығын, нақты есте сақтауды төмендетеді.

Қорыта келгенде, қарым-қатынаста адамдар өзін көрсетеді, өзі үшін және басқалар үшін психологиялық қасиеттерін аша түседі, соның негізінде қарым-қатынас қалыптасады. Адамдармен қарым-қатынаста адамның адамзаттық тәжірибесін игеруі, қалыптасқан мораль, құндылықтар, білім мен іс-әрекет түрлерін игеруі, жеке адам және дара адам түрінде қалыптасуы іске асырылады. Яғни қарым-қатынас адамның психологиялық дамуының маңызды факторы. Жалпы алғанда қарым-қатынасты былай анықтауға болады: адамның бүкіл өмірі барысында психикалық процестері мен мінез-құлқы қалыптасатын жан-жақты шындық. Зейін оқушылардың оқу іс-әрекетіндегі, барлық іс-әрекет түріндегі қарым-қатынасының және күнделікті қарым-қатынасының маңызды психологиялық факторы болып табылады. Зейіннің қасиеттері қарым-қатынас пен адамдардың өзара қатынасының қажетті психологиялық компоненті бола отырып, айналадағы адамдармен байланысының тереңдей түсуіне мүмкіндік туғызады. Қарым-қатынас процесінде өз ойын жеткізу мен басқа адамның ойын жеткізуде зейіннің маңызы өте зор.

Әдебиеттер

1. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. – СПб.: Союз, 1999. – 224 с.
2. Добрынин Н.Ф. О селективности и динамике внимания // Вопросы психологии. – 1975. – №2. – С. 68-80.
3. Гальперин П.Я., Кабыльницкая С.Л. Экспериментальное формирование внимания. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1974. - 100 с.
4. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии. - М.: МГУ, 1973. – 374 с.
5. Страхов И.В. Страхов В.И. Психология внимания. - Саратов, 1992. - 210 с.
6. Кабыльницкая С.Л. Экспериментальное формирование внимания. - М.: Издательство: Директ-Медиа, 2008 - 223 с.
7. Гиппенрейтер Ю.Б. Деятельность и внимание / В кн.: А.Н. Леонтьев и современная психология / под ред. А.В. Запорожца и др. - М.: МГУ, 1983. – С. 165-177.
8. Сеченов И.М. Избранные философские и психологические произведения. - М.: Госполитиздат, 1957. - 236 с.
9. Павлов И.П. Полное собрание сочинений. — М.: Изд-во АН СССР, 1952. — Т. 1. - 210 с.
10. Ухтомский А.А. // Собр. соч. - Л.: Изд-во АН СССР, 1951. - Т. 2. - 180 с.
11. James, W. Principles of psychology. - N.Y.: Holt, 1890. – 460 p.
12. Обухова Е.Ю. Регуляция внимания у детей 5-7 лет здоровых и с нарушениями развития: дис... канд. психол. наук. - М., 2009. – 162 с.
13. Соколов Е.Н. Механизмы памяти. - М.: МГУ. – 1969 – 174 с.
14. Robbins, T.W., & Everitt, B.J. Arousal systems and attention. In M.S. Gazzaniga (Ed.), The cognitive neurosciences. - London: The MIT Press Cambridge, 1995. – P. 703-721.

ПСИХОЛОГИЯНЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ: БАСТАУЫНАН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒА ДЕЙІН

15. Pribram, K.H., & McGuinness, D. Attention and para-attentional processing. Event-related brain potentials as tests of a model. – N-Y.: Acad Sci, 1992. – P. 65-92.
16. Жақыпов С.М. Жалпы психология негіздері. – Алматы: Алла пряма, 2012. - 203 б.

Мақалала жоғары сынып оқушыларының қарым-қатынаста зейін қасиеттерінің ерекшеліктері қарастырылды. Сонымен қатар, қарым-қатынас пен зейін мәселелеріне жеке теориялық талдаулар жасалды.

В статье рассматривается роль особенностей внимания в общении старшеклассников. А также проводится теоретический анализ проблем внимания и общения.

In article is discussed a role of attention in communication between high school students as well as the theoretical analysis of the problems of attention and communication is provided.

*Ф.С. Өскенбай
Э.К. Қалымбетова
А.А. Төлегенова
Man C.Chung
Л.О. Баймолдина*

КОМПЬЮТЕРЛІК ОЙЫНДАРҒА ТӘУЕЛДІЛІКТІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Адамзат тарихында осы уақытқа дейін үш ақпараттық төңкеріс болды. Біріншісі - жазуды ойлап тапқанда, екіншісі - кітап басу пайда болғанда болса, бүгінгі таңда адамзат үшінші ақпараттық төңкерістің басында тұр, ол - ғаламдық компьютерлік Интернет желісінің пайда болуымен байланысты. Адам өмірінде компьютер, телефон, телевизор, автокөлік сияқты технологиялар орын алды. Интернет, бұл - желі, өз заңдары мен уақыт өлшемі бар ерекше тартымдылығы бар виртуалды әлем.

Ақпараттық технологиялар дамыған сайын, ол адамзат баласына өзіндік игіліктерімен қатар, түрлі проблемаларын да алып келуде. Қазіргі кезде адамдарда виртуалды әлемге, интернетке, компьютерлік ойындарға деген тәуелділік пайда болды. Бұны психологияда «интернет - аддикция» немес компьютерлік интернет ойындарға тәуелділік деп атайды. Аддикция дегеніміз - бір нәрсеге деген тәуелділік. Бұл бүгінде қоғам үшін де, ата-ана үшін де, жеке тұлға үшін де үлкен проблемаға айналып бара жатыр [1,2].

Аддиктивті тұлға өз ұмтылыстарында мәселеден құтылудың - жан сақтаудағы өзінің әмбебап, бірақ, біржақты тәсілін іздейді. Аддиктің табиғи бейімделушілік мүмкіндіктері психофизиологиялық деңгейде бұзылған. Бұл бұзылыстардың бірінші белгісі психологиялық ыңғайсыздық (дискомфортты) сезімі. Психологиялық комфорт әртүрлі, ішкі және сыртқы себептерден бұзылуы мүмкін. Өмірде әрқашан көңіл-күй бір түсіп, бір көтеріліп отырады, бірақ, бұл жағдайларды индивидтер әртүрлі қабылдап оларға әртүрлі жауап береді. Біреулері тындыр тәлкегіне қасқая қарсы тұрып, болып жатқан істер үшін өзіне жауапкершілік алып, ішкі қабылдаса, басқалары көңіл-күйі мен психофизикалық тонусының қысқа уақыттық және болар болмас өзгеруін басынан әрен өткізеді. Мұндай адамдардың фрустрацияны бастап өткізуі төмен болады. Олар психологиялық комфортты қалпына келтіру тәсілі ретінде психофизикалық жағдайын жасанды өзгертіп субъективті жағымды эмоциялар алуға ұмтылады. Осылайша, мәселенің шешілгендік иллюзиясы пайда болады. Шындықпен күресудің мұндай тәсілі адамның іс-әрекетінде бекіп, шындықпен қарым-қатынас жасаудың тұрақты стратегиясына айналады [3, 4, 5, 8].